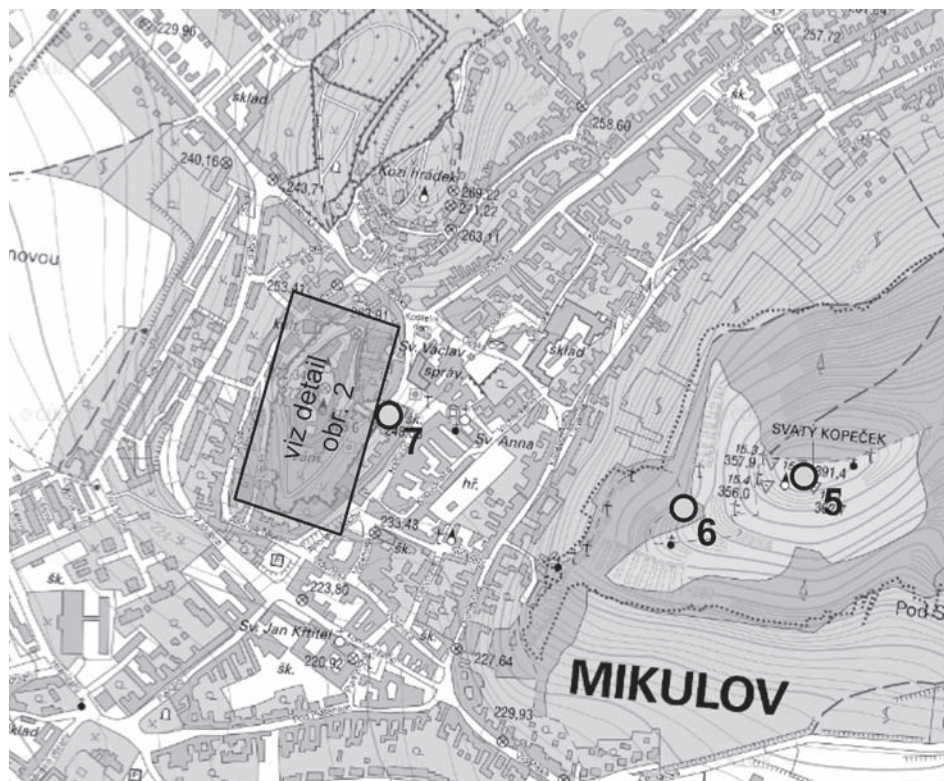

František Trampota

Výsledky menších archeologických výzkumů ve vztahu ke stavební historii Mikulova

V letech 2013 až 2015 provedlo Regionální muzeum v Mikulově několik menších archeologických výzkumů a sondáží, které vedly k novým poznatkům o stavební historii Mikulova. Článek podává přehledné informace o uskutečněných akcích a v některých případech jsou připojeny interpretace nálezů, které se vztahují především k dílčím prvkům stavební historie Mikulova. Všechny zkoumané lokality jsou vyobrazeny na přehledných mapách (obr. 1 a 2).

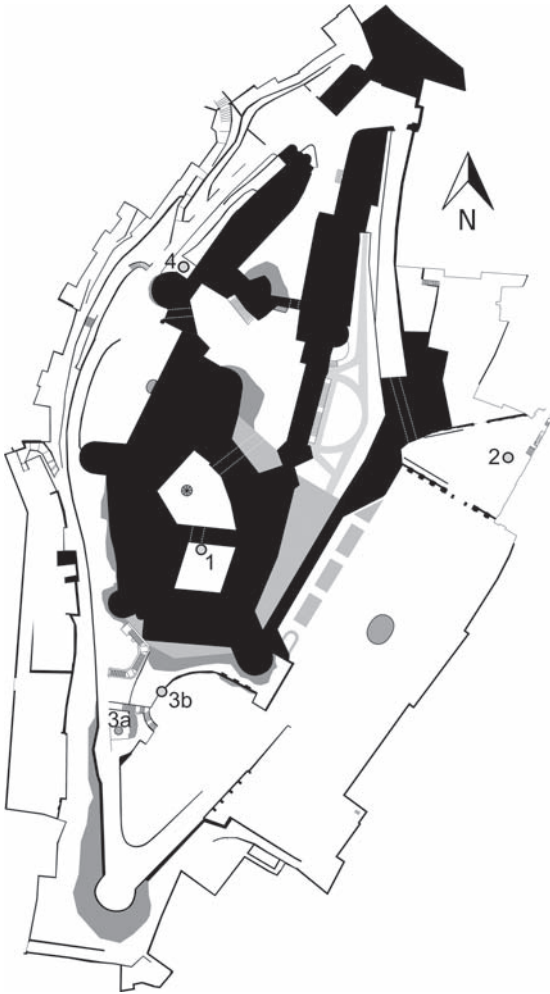

Obr. 1 – Mapa Mikulova s vyobrazením lokalit 5-7. Lokality 1-4 v okolí zámku jsou na samostatné mapce.

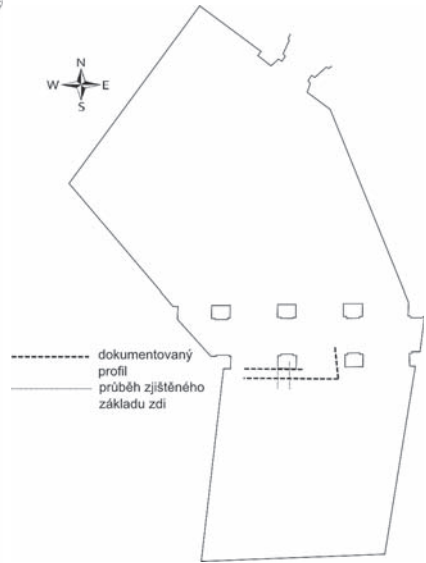
1. Zámek – horní nádvoří

V souvislosti s rekonstrukcí zámecké kanalizace byly v průběhu léta roku 2013 sledovány liniové výkopy v prostoru celého zámku. Archeologicky významná situace byla zjištěna pod jedním z pilířů nesoucích arkádovou chodbu, která rozděluje horní nádvoří na dvě poloviny (souřadnice: okolo bodu 48°48'23.03"N, 16°38'10.65"E; obr. 3). Kromě souboru vrstev z mladohradištního období, které je známe již z dřívějších výzkumů (NOVOTNÝ 1977; TRAMPOTA 2010), byl v profilu výkopu objeven i základ zdi (obr. 4). Šířka zdiva činí cca 120 cm, jeho hloubka nebyla v úplnosti celá zjištěna – hloubka výkopu byla cca 145 cm

Obr. 2 – Mapa mikulovského zámku s vyobrazením lokalit 1–4

Obr. 3 – Plánek horního nádvoří mikulovského zámku s vyznačením průběhu zjištěné zdi

od úrovně současné dlažby. Základ zdi byl postavený z vápencových kamenů spojených maltou, která obsahovala písek a drobné oblázky v přibližně centimetrové velikosti.

K časovému zařazení uvedeného nálezu máme pouze jedinou významnou stratigrafickou informaci, kterou je vztah s prostředním pilířem arkádové chodby. Ten je umístěn přímo na základ zdi, ovšem svou šířkou ji přesahuje, proto byl vedle ní vyhlouben výkop pro cihlo-kamenný základ, jenž časově souvisí se stavbou arkádové chodby. Arkádová chodba pochází z první poloviny 17. století, respektive z období velké přestavby mikulovského hradu na rezidenční sídlo Dietrichsteinů. Nejpozději v této době musela být původní zeď stržena. Lze tedy v této souvislosti vyslovit domněnku, že nalezená zeď, která mohla oddělovat původní středověké nádvoří od hradu, je nejspíše gotického stáří. Vnější středověká zeď je dnešním středem zámku na úrovni horního nádvoří a současná vnější zeď je až pozdně renesanční přístavbou ze 17. století. S touto interpretací lze zároveň předpokládat, že původní středověké horní nádvoří bylo oproti současnému menší a objevená zeď tvořila jednu jeho stranu.

Následně po objevu základu zdi byl na ploše horního nádvoří proveden geofyzikální průzkum pomocí georadaru (GRÜNSEISEN - VÁGNER 2012). Zájemem průzkumu bylo zjistit celkový průběh zdiva, ten se ovšem nepodařilo zachytit.

Obr. 4 – Stratigrafická superpozice sloupů arkádové chodby a středověké zdi (foto František Trampota)

2. Zámek – Čestné nádvoří

Na počátku března 2015 probíhalo předláždění Čestného nádvoří a v rámci této akce se naskytla možnost nahlédnout pod povrch prostřednictvím malé sondáže. Sonda o rozměrech cca 1 × 1 m byla položena cca 3 m od zdi Základní umělecké školy mezi dvěma

Základní umělecká škola

Forsierova brána

Osíř dvůr

Tentibá brána

bočními vstupy do budovy (souřadnice: okolo bodu 48°48'24.08"N, 16°38'15.78"E; obr. 5). Sondou byla zachycena cihlo-kamenná zeď, přičemž cihly byly položeny pouze na vnitřní plentě a kamenná zeď nezjištěné šířky (minimálně 60 cm) byla postavena jen z vápencových kamenných bloků. V hloubce přibližně 110 cm pod úroveň dnešního povrchu byla pomocí prohloubené mikrosondy 40 × 40 cm zjištěna podlaha domu seskládaná z pálených čtvercových dlaždic. Na zdi byly místy zachované souvislejší fragmenty omítky s bílým nátěrem, do výšky asi 40 cm nad podlahou byl nátěr černý (obr. 6). Maximální výška zachované zdi je jeden metr. Písek v omítkě je zčervenalý, je proto

Obr. 5 – Plánek Čestného nádvoří s lokalizací současné sondáže (1) a sondáže Karla Jüttnera (2). Čárkovaně je naznačený průběh zdi.

Obr. 6 – Čestné nádvoří. Odhalená část zdi domu a podlaha z pálených dlaždic. (foto František Trampota)

možné zvážit, zda se nejedná o následek požáru. Výplň sondy se skládala výhradně ze stavební suti, žádné jiné složky hmotné kultury, které by mohly ozřejmit stáří nalezené situace, nebyly objeveny.

Interpretace: ke starší zástavbě Čestného nádvoří nejsou žádné historické prameny, pouze archeologické. Kromě prezentovaného nálezu existuje zpráva Karla Jüttnera (archiv Regionálního muzea v Mikulově) o provedení archeologického výzkumu v roce 1952 v prostoru Čestného nádvoří před levou částí Försterovy brány (brány do zahrady) a dále i v Temné bráně. Zde autor výzkumu popisuje velmi podobné nálezové situace včetně stop po požáru i objev prostoru vydlážděného pálenými dlaždicemi o rozměrech 19,5 × 19,5 cm (dále viz obr. 5).

Vezmeme-li v potaz, že pozdně středověký či raně novověký terén byl o metr níže než dnes a že terén u vnitřní části Temné brány byl o přibližně 1,5 m výše (což je i dnes zřetelné), je zde patrná evidentní snaha o nivelizaci terénu, a to v souvislosti s dostavbou Temné brány do jejího tunelovitého tvaru, který je zachován dodnes. Tato dostavba probíhala na konci 17. století, zatímco horní vnitřní zeď brány je nejspíše z prvního desetiletí, případně z dvacátých let 17. století. Zároveň je zřejmé, že spodní část Čestného nádvoří byla až do 17. století zastavěna a vstup na zámek mohl mít podobu spíše úzké uličky, neboť tehdejší zástavba byla umístěna přímo naproti současnému vjezdu z Náměstí.

3. (a, b) Zámek – zahrada

V průběhu rekonstrukce zámecké zahrady v letech 2014 a 2015 byla v západní části zahrady u příjezdové cesty instalována nová kašna (a). V základovém výkopu byla zjištěna vrstva stavební destrukce (obr. 7), ze které byl získán vrcholně nebo pozdně středověký tuhovaný keramický fragment ze zásobnice (souřadnice: 48°48'20.998"N, 16°38'9.424"E). V souvisejícím výkopu cca 2 m severně byla zjištěna již souvislá destrukční vrstva; odkryta byla pouze povrchově, v hloubce asi 60 cm. Přibližně na tomto místě se podle Wernerovy veduty (1715) nacházel zahradní altán, jenž byl postaven na počátku 17. století.

Obr. 7 – Základ pro novou kašnu s narušenou vrstvou stavebního odpadu (foto František Trampota)

Další zajímavá situace byla zjištěna v průběhu rekonstrukce cihlové zidky, která se nachází cca 6 m východně od nově zbudovaného venkovního schodiště vedoucího na terasu u sala terreny (b) ($48^{\circ}48'21.367''\text{N}$, $16^{\circ}38'9.997''\text{E}$). Zídka pochází nejspíše z 18. století. Po jejím částečném dočasném odstranění byla zjištěna starší kamenná zeď s oboustrannou cihlovou plentou, jejíž směřování bylo téměř paralelní s právě odstraněnou zdí (obr. 8). Žádné další doprovodné nálezy nebyly zjištěny.

Obr. 8 – Odhalená spodní část zdi v zámecké zahradě za dočasně odstraněnou opěrnou cihlovou zídkou (foto František Trampota)

Obr. 9 – Torzo rezervní kuchyně a zazděný vstup do zámku po odstranění stavebního odpadu u Udírenské věže (foto František Trampota)

4. Zámek – Udírenská věž

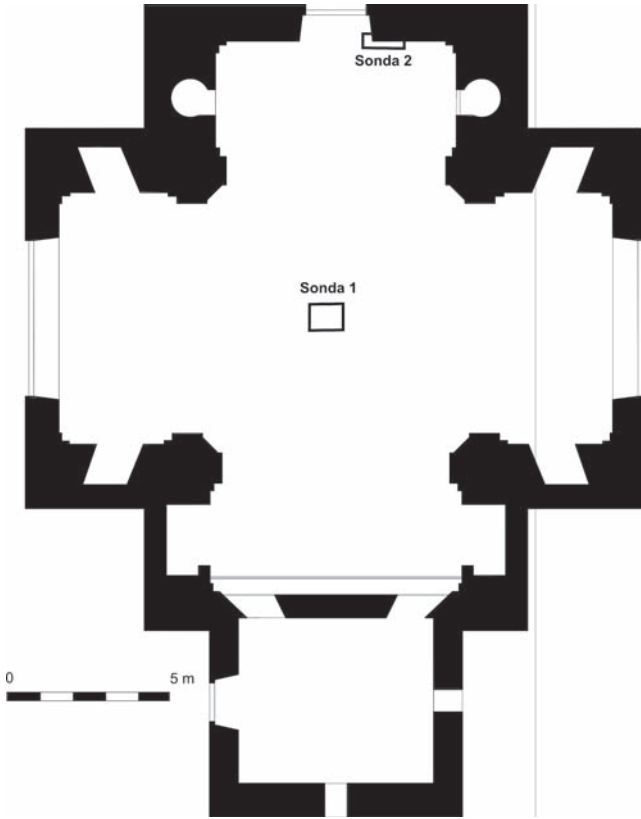
Při odebrání mocných vrstev stavebního odpadu vlevo od Udírenské věže (při pohledu zvenčí) byla odhalena torza zdi bývalé zámecké rezervní kuchyně, pocházející ze sedmdesátých let 17. století, která byla součástí hospodářského zázemí zámku (obr. 9). Tato kuchyně přiléhala k dosud neznámému vstupu do zámku. V průběhu prací byl ve stavebním odpadu nalezen i keramický střep z okraje nádoby z doby bronzové, jenž má nejspíše souvislost s dobovým hustým osídlením jižně od zámeckého vršku.

5. Svatý kopeček – kaple sv. Šebestiána

Archeologická sondáž proběhla na objednávku města Mikulova. Cílem sondážního výzkumu bylo pokusit se nalézt možné starší stavební fáze kaple sv. Šebestiána a případně částečně osvětlit stavební historii.

Kaple sv. Šebestiána byla postavena mezi léty 1623 a 1630. V roce 1672 byla poničena požárem a následně přestavěna. Jedna ze základních stavebně-historických otázek je, zda byla kaple přestavěna v původním půdorysu z roku 1623, nebo zda se jednalo o novou stavbu se základním půdorysem ve tvaru řeckého rovnoramenného kříže, který je zachován dodnes.

V kapli byly vytyčeny dvě sondy, u kterých byl jednak předpoklad možných nálezů a jednak předpoklad, že bude zodpovězena otázka o možné změně základů kaple. Sonda 1 byla položena ve středu kaple pod kopulí a sonda 2 u hlavního vchodu podél zdi (obr. 10). Po odstranění dlažby byly jednotlivé vrstvy ručně preparovány a fotograficky dokumentovány. Později vznikl i digitální přepis této dokumentace. Z hmotných nálezů byly odebrány všechny artefakty, které nebyly přímo spojeny s destrukcí stěn stavby, v případě omítek, štuk a fragmentů cihel, střešních tašek a dlaždic byly odebrány pouze vzorky.

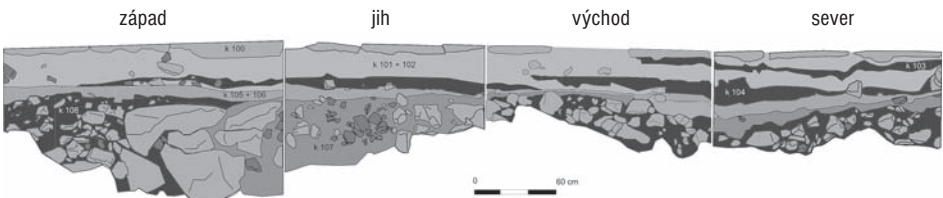
Obr. 10 – Plánek kaple sv. Šebestiána s vyznačenými sondami

z obroušených zlomků cihel a případně dalšího stavebního odpadu. Tuto vrstvu lze interpretovat jako navážku, jež byla vynesena na Svatý kopeček za účelem zarovnění terénu pro primární úpravu stavební plochy. Pokud by stavební odpad pocházel přímo z destrukce starší kaple či její části, lze předpokládat, že stavební odpad by byl spíše ostrohranný.

Z morfologie původního povrchu je zřejmé, že vrchol Svatého kopečku byl členitý v řádu desítek centimetrů a musel být zarovnan. S tím patrně souvisí i k 108, kamenitá vrstva promísená humózním materiálem a občasné i fragmentem stavebního odpadu. Může se jednat o původní povrch Svatého kopečku s humusem spláchnutým mezi duté prostory, kam propadly i fragmenty stavebního odpadu, nebo může jít o redeponovanou vrstvu ze stejné doby na počátku stavby kaple, kdy mohlo dojít i k výraznějším terénním úpravám než pouze k dorovnávání terénu.

V průběhu výzkumu bylo rozlišeno celkem osm vrstev, včetně dlažby, které tvořily prostor mezi geologickým podložím kaple (vápenec) a současnou úrovní podlahy. Pro pochopení geneze těchto vrstev lze některé vrstvy sloučit do několika obecných celků (obr. 11). Vnímáno odshora – prvním samostatným celkem je současná dlažba (k 100). Vrstvy označené k 101 až k 106 tvoří souborně zásyp z jednoho období, kdy v kapli proběhla rekonstrukce interiéru. S tím jsou spojeny četné nálezy stavebního odpadu, především omítek a štukové výzdoby (obr. 12), hřebíků, fragmentů dlaždic, fialového vitrážového skla, v menší míře keramiky a fragmentů zvířecích kostí, ojediněle se vyskytl i kus soustruženého dřeva z nábytku.

Další skupinu reprezentuje vrstva k 107, která je složena především

Obr. 11 – Rozložené zobrazení profilů ze sondy 1

Obr. 12 – Nalezený fragment štukové výzdoby zobrazující lidské koleno (foto František Trampota)

Skupina vrstev *k 101 až k 106* a nálezů potom reprezentuje vše ostatní. Jedná se o soubor vrstev, které byly vytvořeny během vnitřní přestavby kaple. Podle charakteru nálezů je pravděpodobné, že se jednalo o nějakou verzi vnitřní rekonstrukce kaple, neboť ze stavebního odpadu jsou zde zastoupeny především fragmenty omítek, štukové výzdoby a dalších interiérových prvků. Soubor těchto vrstev (*k 100 až k 106*) vytvořil násep o mocnosti cca 50 cm ve středu kaple.

Na základě výsledků archeologického výzkumu nelze rozhodnout, o kterou přestavbu kaple se jednalo. V úvahu připadá především rekonstrukce po požáru v roce 1672 (KOUDELA 2008, 37) a rekonstrukce provedená po polovině 19. století po dlouhodobém zanedbání kaple. Možným podpůrným prostředkem by mohl být uměnovědný rozbor nalezených fragmentů štukové výzdoby.

Sonda 2 poskytla jen omezené množství nálezů, ty však mají stejný charakter jako v případě sondy 1, lze tedy předpokládat, že odpad z rekonstrukce kaple je rozptýlen po většině její plochy.

6. Svatý kopeček – kaple č. 7 na křížové cestě

V průběhu restaurování sochy zachycující Ježíše nesoucího kříž umístěné v kapli č. 7 bylo restaurátorem nalezeno celkem devět stříbrných mincí.¹ Mince byly objeveny po dočasném odsunutí sochy z piedestalu.

Země	Vydavatel	Doba vlády	Mincovna	Nominál	Letopočet
Dolní Rakousy	Leopold I.	1657–1705	Vídeň	2fenik	1688
Salzburg, arcibisk.	Ernst v. Bayern	1540–1554	Salzburg	2fenik	1550
Tyroly	arcivévoda Leopold V.	1620–1632/1646	Hall	1křejcar	?
Čechy	Ludvík Jagellonský	1516–1526	Kutná Hora	halěř	?
Salzburg, arcibisk.	M. Lang Von Wellenburg	1519–1540	Salzburg	2fenik	1535
Švýcarsko, bisk. Chur	Peter II. Rascher ???	1581–1601		Schüsselpfennig	?
Švýcarsko, bisk. Chur	Peter II. Rascher ???	1581–1601		Schüsselpfennig	?
Švýcarsko, bisk. Chur	Peter II. Rascher ???	1581–1601		Schüsselpfennig	?
Korutany	arcivévoda Karel	1564–1590/1597	Klagenfurt	fenik	1581

¹ Mince určila Mgr. Dagmar Grossmannová, Ph.D., z Numismatického oddělení Moravského zemského muzea.

7. Náměstí č. p. 28 – Základní umělecká škola Mikulov, dvůr

Během stavebních prací při rekonstrukci dvora základní umělecké školy byly sledovány výkopy pro inženýrské sítě. Poněkud překvapivě zde nebyla zjištěna žádná archeologická situace, recentní stavební vrstvy zde nasadají přímo na třetihorní jíly. Tento poznatek je důležitý v tom smyslu, že na této parcele nejsou zjištěny výrazné (hlubší) stopy z vrcholného a pozdního středověku, a samotné původní náměstí mohlo mít tedy výrazně jiný půdorys než nyní. Toto zjištění podporuje hypotézu Emila Kordiovského (KORDIOVSKÝ 2007) a Miroslava Koudele (KOUDELA 2010, 37), kteří předpokládají, že mikulovské náměstí v 15. století mělo stále svůj tvar z doby lokace města (původně vsi) od konce 12. století. Náměstí bylo tedy v západní části přiléhající k pozdější zámecké zahradě nezastavěno. Jižní hranice náměstí pak byla na místě současné Vídeňské ulice, včetně prostoru bloku budov okolo dnešního Domu zdraví, který je pozdějšího stáří. Tím by středověké náměstí mělo přes 20 000 m² oproti současným cca 5 000 m². Nynější tvar mikulovské náměstí získávalo až od konce 16. století v souvislosti s úpravami svažitého terénu a stavbou zámecké zahrady. S předchozím odlišným tvarem náměstí nejspíše souvisí i zbytky domů zjištěné na Čestném nádvoří (viz výše), které zde mohly tvořit jeho hranici.

Za cennou pomoc při tvorbě článku děkuji Dobromile Brichtové.

Literatura

- GRÜNSEISEN, J. – VÁGNER, M. 2012: Geofyzikální průzkum – georadar. Závěrečná zpráva. Mikulov – Zámek – Horní nádvoří, Archiv Regionálního muzea v Mikulově.
- KORDIOVSKÝ, E. 2007: Města a městečka v okrese Břeclav. Mikulov, Malovaný kraj, roč. 43, č. 5, s. 12–13.
- KOUDELA, M. 2008: Mikulovský Svätý kopeček a křížová cesta, RegioM. Sborník Regionálního muzea v Mikulově, s. 34–52.
- KOUDELA, M. 2010: Mikulov v roce 1414, RegioM. Sborník Regionálního muzea v Mikulově, s. 30–39.
- NOVOTNÝ, B. 1977: Počátky raně středověkého osídlení v prostoru Mikulova na Moravě, *Archaeologia historica*, roč. 2, s. 211–219.
- TRAMPOTA, F. 2010: Mikulov (okr. Břeclav), *Přehled výzkumů*, roč. 51, s. 449.

František Trampota

Results of small archaeological excavations and relation to construction history of Mikulov

Regional Museum Mikulov has undertaken several small-scale archaeological excavation and probes between 2013 and 2015 which led to new information on the construction history of town of Mikulov. The article gives an overview of excavations carried out and confirms some interpretations of finds respectively. Most attention is dedicated to the area of Mikulov castle and the Holy hill (Chapel of St. Sebastian).